

УДК 37.037

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ У СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ

Д. В. Мірошніченко

У статті розглянуто проблему формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді. Розкрито сутність цієї проблеми та визначено суперечності у формуванні морально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

Ключові слова: морально-духовні якості, морально-духовна культура, морально-духовні цінності.

Звернення держави і системи освіти до ідеї морально-духовного виховання як основної умови відродження сучасного суспільства і людини не випадково. Сьогодні Україна переживає небувалу духовну кризу, причиною якої є втрата духовних цінностей, з яких складається основа людського існування: честь, совість, любов, обов'язок та інші. В класичних університетах, де історично формувалась інтелектуальна еліта суспільства, також спостерігається зниження загального рівня духовності і вихованості студентів, їх слабка здібність адекватно аналізувати об'єктивну реальність, бачити і розуміти свої цілі та засоби їх досягнення.

Кардинальні перетворення в українському суспільстві після здобуття Україною незалежності, обумовили втрату деякими викладачами уявлень про своє місце і роль в процесі навчання та вихованні студентів, а в деяких випадках – і моральних принципів. Все це разом з низьким рівнем контролю, відсутністю єдиної державної політики в питаннях виховання студентської молоді, поширенням платного характеру освіти, поступовим обмеженням можливості його отримання широким колом людей, погіршенням якості освіти в неелітарних школах призводять до того, що в сучасному університеті для студентської молоді характерна подвійна мораль, моральна глухота, орієнтація на атрибути західної культури за рахунок зниження культурних національних цінностей. Це, безумовно, підриває коріння добробуту й стабільності суспільства, ослаблює державу, викликає занепокоєння. Саме тому морально-духовна вихованість студентської молоді нині виступає пріоритетною метою всієї освітньої системи.

Разом з тим, аналіз сучасних дисертаційних досліджень свідчить про те, що сучасні педагогіка і психологія практично не мають рекомендацій для ефективного використання духовно-морального виховного потенціалу в формуванні особистості сучасної молоді людини і, по суті, безпорадні до трансляції духовних цінностей, до реалізації своїх головних функцій.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури, дисертаційних досліджень свідчить про посилену увагу науковців до проблеми формування морально-духовних якостей студентів. Зокрема, проблеми морально-духовного виховання розглядаються в дослідженнях таких педагогів, психологів, філософів, як Н. Бердяєв, П. Блонський, В. Зеньковський, П. Каптерев, А. Острогорський, Н. Пирогов, М. Рубінштейн, К. Ушинський і ін. У працях таких сучасних учених, як К. Абульханова-Славська, І. Бех, І. Гончаров, С. Іванов, Н. Миропольська, В. Сластьонін, В. Шадріков, Г. Шевченко і ін. приділяється особлива увага вивченню проблем морально-духовного виховання як виховання, що формує внутрішній світ особистості.

Для вирішення завдань дослідження великий інтерес для нас мають роботи провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, які розглядають теоретичні і практичні проблеми визначення і формування морально-духовних якостей та морально-духовної культури у студентської молоді (В. Андрущенко, І. Бех, І. Біючинський, Є. Бондаревська, І. Грязнов, Н. Добровольська, В. Довданов, А. Донцов, І. Зязюн, Б. Лихачов, М. Нікандров, Т. Петракова, Н. Тимченко, Г. Шевченко, Б. Ясько та ін.).

Мета статті – розглянути проблему формування морально-духовних якостей у сучасної університетської молоді та визначити суперечності у формуванні морально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

В даний час питання про духовну основу освіти є одним з ведучих в роботах учених, мислителів, педагогів (Є. Белозерцев, З. Відякова, М. Захарченко, А. Кисельов, С. Маслов, Н. Нікандров, Т. Петракова, Т. Склярова, П. Яременко і ін.), які одногосно свідчать про необхідність відродження вітчизняної морально-духовної культури.

У цій ситуації доречно звернутися до педагогічної спадщини теоретиків морально-духовного виховання В. Вернадського, В. Зеньковського, І. Іл'їна, Н. Лоського, М. Пирогова, К. Тимирязева, К. Победоносцева, С. Рачинського, К. Ушинського, С. Франка.

Ретельне вивчення педагогічних ідей минулого, справжніх перлин педагогічної думки зможе збагатити сучасну педагогічну культуру, сприяти більш глибокому осмисленню й розумінню сучасних проблем освіти і педагогічної науки в Україні.

Формування морально-духовних якостей студентів університету повинно стати невід'ємною компонентою при формуванні майбутнього спеціаліста [8; 9]. А це означає, що виховання і навчання взаємозв'язані як цілеспрямована і систематична діяльність, орієнтована на створення умов для гармонійного морально – духовного розвитку, самовдосконалення і творчої самореалізації особистості майбутнього спеціаліста.

Пріоритет формування морально-духовних якостей визначається тим, що вони, як граничні вищі сенси людського життя, виконують функцію регуляторів поведінки, охоплюють всі сторони людського буття, включаються в національні цінності, цінності сім'ї, праці, освіти, суспільства, тобто носять загальнолюдський характер, приймаються і розвиваються всіма людьми в умовах суспільно-історичних змін цивілізації. Моральні якості не існують у відриві від інших особистісних якостей, вони як би накладаються на всі види якостей, ушляхетнюючи їх, додаючи людській діяльності гуманістичний сенс, емоційну насиченість [1-9].

Як відзначає Б. Ясько, необхідність формування морально-духовних якостей студентів зумовлена рядом причин. По-перше, аналіз практики формування морально-духовних якостей студентів показує, що в сучасних умовах відсутній єдиний концептуальний підхід до розуміння їх суті і змісту, існує дисбаланс соціальних ідеалів і цінностей. Наслідками цього є спотворені уявлення студентів про такі цінності, як добро, честь, совість, великодушність, милосердя, справедливість, громадянськість, патріотизм та ін. По-друге, виниклий комплекс суперечностей в різних сферах життя суспільства і навчальних установах виявляється в таких явищах, як етична криза, руйнування ціннісних основ, експансія західного способу життя, подвійні стандарти в політиці і суспільних стосунках, маніпулювання за допомогою засобів масової інформації суспільною свідомістю, цілеспрямоване нав'язування асоціальних і протиправних еталонів поведінки і стилів життя, спільне падіння моральності, зростання соціальної агресії і протиправних форм поведінки, гіпертрофована орієнтація масової свідомості виключно на отримання матеріальних благ тощо. Все це небезпечно позначається на духовному здоров'ї народу і свідчить про глибоку духовну кризу в

суспільстві. Саме тому, сьогодні вкрай необхідно у вищих навчальних закладах спрямувати навчально-виховний процес на формування морально-духовних якостей у студентів [9, с. 61].

Необхідність формування морально-духовних якостей у студентів зумовлена ще й тим, що вони приходять до навчального закладу з багато в чому сформованими поглядами на життя, моральними нормами і цінностями, що визнані в суспільстві, тобто з певним рівнем зрілості моральної культури. При цьому вона являє собою єдність визначених етичних знань, морально-духовних якостей, принципів та переконань, а також здібностей до моральної діяльності і активності їх прояву в конкретних практичних діях, тобто включає культуру морально-духовної поведінки. Культура моральної свідомості визначається рівнем етичної освіченості, ступенем розвиненості морально-духовних якостей та почуттів, рівнем усвідомлення мотивів поведінки. Культура моральної поведінки виявляється через співвідношення вчинків студентів з відповідними соціальними, професійними та моральними нормами. Тому навчання повинно сприяти входженню студентів до соціального середовища, що зумовлено обраною професією, тобто самоідентифікацією як фахівця. Отже, перед викладачами та вихователями вищих навчальних закладів постають завдання забезпечення спадкоємності процесу формування морально-духовних якостей (сім'я – школа – навчальний заклад – трудові колективи і т.ін.), а також сприяння соціалізації студентів, формування зрілих фахівців, які характеризуються високим ступенем розвиненості інтелектуально-професійних, соціально-культурних та морально-духовних якостей особистості, що відображає рівень сформованості їх професійної та морально-духовної культури. При цьому важливо враховувати, що професійна та морально-духовна зрілість фахівця виявляється в узгодженості його соціальних характеристик та поведінки.

За визначенням П. Яременко організація навчального процесу у вищих навчальних закладах України та якість професійної освіти майбутніх фахівців взаємопов'язані. На формування належних морально-духовних якостей студента повинен спрямовуватись весь комплекс навчальної та виховної роботи у навчальних закладах. Основною метою цієї роботи повинно бути узгодження їх поведінки з інтересами суспільства (моральними нормами), перетворення знань у переконання, формування позитивних моральних почуттів (совісті, честі, обов'язку, відповідальності, гідності тощо) і морально-духовних якостей

(гуманістичності, чесності, доброти, дисциплінованості, принциповості, надійності, сумлінності тощо), тобто досягнення моральної зрілості як стану, що оптимально відповідає потребам моралі та забезпечує свідоме виконання студентами загальносуспільних та професійних обов'язків [8, с. 63].

Проблема формування морально-духовних якостей студентів вищих навчальних закладів складна і багатоаспектна. Вона розглядається в роботах таких вчених, як Є. Бондаревської, З. Васильєвої, Т. Власової, І. Грязнова, М. Долинського, Б. Ліхачева, А. Макаренка, І. Мар'єнка, Т. Мишаткіної, М. Тимченко, О. Тогочинського, Н. Щуркової та ін.

У перелічених вище та ряді інших наукових дослідженнях проблема формування морально-духовних якостей розглядається лише частково, як окремий компонент всієї системи професійної освіти. Названі автори не ставили перед собою завдання всебічного й ґрунтовного дослідження формування морально-духовних якостей студентів в межах цілісного педагогічного процесу.

Що стосується вищих навчальних закладів, то відсутність системних досліджень проблеми формування морально-духовних якостей майбутніх фахівців призводить до того, що викладацький склад змушений керуватися теоретичними положеннями й практичними рекомендаціями, розробленими не для студентів, а для інших категорій молоді, самостійно їх корегувати і, тим самим, вирішувати завдання формування морально-духовних якостей у студентів без належного науково-педагогічного супроводу. Необхідність подолання цього недоліку стає ще більш очевидною, якщо зважити на те, що студентські роки – це найсприятливіший сенситивний період для формування морально-духовних якостей з урахуванням специфіки їх майбутньої професійної діяльності. Упущене на даному етапі дуже важко компенсувати потім.

Отже, доцільність розв'язання проблеми морально-духовного виховання студентів класичного університету пов'язана з необхідністю подолання суперечностей між:

потребою суспільства в духовно розвинених людях, здатних до перетворення суспільства на засадах Істини, Добра, Краси, і відсутністю соціокультурних, економічних умов для задоволення цієї проблеми;

державними законами, доктринами про освіту, орієнтованими на виховання духовних цінностей й гуманістичних ідеалів і домінуванням споживацьких цінностей в сучасному молодіжному середовищі;

соціальним замовленням на формування та розвиток високоморальної духовної особистості та недостатньою теоретико-методологічною розробленістю цієї проблеми;

вимогами щодо морально-духовної особистості фахівця, покликаної вирішити практичні завдання й рівнем її компетентності;

наявністю великої кількості наукових розробок по проблемі морально-духовного виховання і відсутністю системи роботи в цьому напрямку в сучасному університетському просторі.

Ми вважаємо, що формування морально-духовних якостей студентів ВНЗ у навчально-виховному процесі буде ефективним за умов:

– безперервного та системного формування морально-духовних якостей студентівна всіх етапах навчально-виховної діяльності;

– упровадження принципів особистісно орієнтованого виховання під час формування у студентівморально-духовних якостей;

– скоординованої роботи викладацького складу щодо здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу з метою формування устудентівморально-духовних якостей на основі даних принципів;

– розвитку устудентів умінь особистісної рефлексії і самовдосконалення;

– упровадження в навчально-виховний процес визначених у дослідженні педагогічних умов формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

Таким чином, проведений огляд наукових досліджень дозволяє говорити, що не дивлячись на наявність значного наукового матеріалу в цій галузі, проблема визначення педагогічних умов формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі в нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства залишається недостатньо дослідженою. На сучасному етапі відсутні чітко визначені педагогічні умови формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі, критерії їх сформованості та відповідні методи педагогічної діагностики.

Перспективним напрямком подальших досліджень є визначення критеріїв та рівнів сформованості морально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

Література

1. Грязнов І.О. Система морального виховання майбутніх офіцерів-прикордонників / І.О. Грязнов // Монографія – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2004. – 343 с.
2. Довданов В.А. Воспитание нравственных качеств личности в системе дополнительного образования / В.А. Довданов. // Научная мысль Кавказа. - Ростов-на-Дону: Издательство Северо-Кавказского научного центра высшей школы, – 2006. – С. 59– 67.
3. Долинский Н.И. Некоторые аспекты активизации нравственного компонента современной образовательной деятельности / Н.И. Долинский // Сборник трудов II Всероссийской научной конференции. – Тольятти: ТГУ, 2005. – С. 189 – 193.
4. Донченко Л. М. Духовно-нравственное воспитание старшеклассников (на уроках литературы и внеурочной деятельности) Текст.: дис. . канд. пед. наук / Л. М. Донченко. — Елец, 2005. – 209 с.
5. Тимченко Н.С. К вопросу о нравственно-этической подготовке будущих работников таможенной службы / Н.С. Тимченко // Вісник Дніпропетровського університету: Педагогіка і психологія. – Вип. 7. – Вид-во ДНУ, 2001. – С.138–142.
6. Трофимчук А.Г. Нравственное воспитание /Трофимчук А.Г. – М.: Просвещение, 1990. – с. 352.
7. Щуркова Н.Е. Воспитание: новый взгляд с позиции культуры / Н.Е.Щуркова – М.: Педагогический поиск, 1996. – 75 с.
8. Яременко П. С. Морально-духовне виховання сучасної молоді / П.С.Яременко – К. : Лібра, 2010. – 167 с.
9. Ясько Б.А. Морально-духовные качества современной молодежи / Б.А. Ясько // М. : Педагогика, 2009. – 142 с.

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНЫХ КАЧЕСТВ У СОВРЕМЕННОЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Д. В. Мирошниченко

В статье рассмотрена проблема формирования морально-духовных качеств современной университетской молодежи. Раскрыта сущность этой проблемы и определены противоречия в формировании морально-духовных качеств современной университетской молодежи.

Ключевые слова: морально-духовные качества, морально-духовная культура, морально-духовные ценности.

PROBLEM OF FORMING OF MORALLY-SPIRITUAL INTERNALS FOR MODERN UNIVERSITY YOUTH

D. V. Miroshnichenko

This paper considers the problem of forming moral and spiritual qualities of a modern university students. The essence of the problem and identified

inconsistencies in the formation of moral and spiritual qualities of a modern university students.

Keywords: *morally-spiritual qualities, morally-spiritual culture, morally-spiritual values.*

Мірошніченко Дмитро Владиславович - викладач кафедри англійської мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) Email: starboy757@mail.ru

Miroshnichenko Dmytro Vladyslavovich, teacher of the Chair of English language studies East Ukrainian University named after V. Dal Email: starboy757@mail.ru

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

УДК 504.03:008

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Т. Н. Пузир

Проанализирована проблема формирования экологических ценностей и экологической культуры в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: *экологическая культура, экологическое сознание, экологические ценности, ценностные ориентации, экологические мотивы.*

Одним из самых мощных рычагов выхода из кризиса, который сложился в отношениях человека с природой, является экологическая культура. Именно необходимость удовлетворения каждый раз больших потребностей человеческого общества привело к огромному расширению объемов хозяйственной деятельности, изменений в пропорциях мирового хозяйства, в технике и технологиях, производственных мощностях, в ассортименте, производственном и личном потреблении. Отмечая социальную направленность экологических проблем, Н. Реймерс указывал, что одним из путей